

METHODS OF SOLVING COGNITIVE TASKS IN THE ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION

Alimardonova Mohichehra Bahromovna
Karshi State University, PhD

Annotation.

The article describes the ways to solve cognitive tasks in preschool education and creative thinking by giving students cognitive tasks in educational play activities, a deeper understanding of the nature of the issues studied, the formation of worldviews.

Keywords: Preschool education organization, preschoolers, pedagogical educator, educational game, education, thinking, cognitive task, creative thinking, worldview.

Илмий тадқиқотларда "вазифа" тушунчасини аниқлашга турли хил ёндашувлар ишлатилган. Шу билан бирга, тизимли ёндашув (кўриб чиқиладиган концепция билан боғлиқ) батафсил ўрганилди, муаммонинг асосий хусусиятлари аниқланди, турли вазифаларни таснифлаш мезонлари аниқланди, когнитив вазифалар тизимини яратиш учун турли хил асослар ишлаб чиқилган, уларнинг мураккаблиги ва қийинчилик даражалари ўртасидаги боғлиқлик, вазифаларнинг мураккаблигини баҳолаш мезонлари ўрнатилди. Мактабгача ёшдаги болаларнинг интеллектуал қобилиятлари ва кўникмаларини шакллантириш воситаси сифатида таълимий ўйин фаолиятида когнитив вазифалардан амалий фойдаланиш В.В. Агеева, И.Я. Лернер, Т.В. Наполнова, В.Г. Разумовский, Ҳ.Ҳ.Тулкибаеваларнинг асарларида етакчи ўринлардан бирини эгаллайди. [2; 8].

Вазифалар, шунингдек, қийинчилик даражаси билан ажралиб туради. Вазифанинг мазмуни ҳозирги вақтда ўрганиладиган мавзу таркибига яқинлигига қараб, мактабгача ёшдаги болалар томонидан муаммоларни ҳал қилишни ўрганиш жараёни осонлаштирилиши ёки мураккаблашиши мумкин. Агар вазифа яқинда ўрганилган мавзунинг мазмунига асосланган бўлса, унда бу муаммони ҳал қилиш педагог тарбиячилар учун қийин бўлмайди. Ва аксинча, агар вазифа аввал ўрганилган мавзуларга бағишланган бўлса, уни ҳал қилиш бола учун қийин бўлади.

"Когнитив вазифа" атамаси билиш жараёни нисбатан мураккаб мақсадга эга бўлганда қўлланилади. Когнитив фаолиятда турли хил вазифалар ажратилади: сезги, мнемоник, нутқ ва ақлий. Тафаккурнинг билишдаги аниқловчи ўрни "вазифа" тушунчасини янада тор маънога олиб келди. Кўпинча, вазифа деганда, муайян қонунийлик ва категориялар билан боғлиқ бўлган муаммоли вазиятнинг маълум ва номаълум элементлари ўртасидаги ўзаро боғлиқликни излаб топиб, баъзи амалий ўзгаришларни ёки назарий саволга жавобни талаб қиладиган ақлий фаолият объекти тушунилади.

Педагогик энциклопедик луғатда когнитив вазифа янги билимларни, усулларни (кўникмаларни) излаш ва ўқитишда алоқаларни, далилларни фаол ишлатишни рағбатлантиришни ўз ичига олган таълим вазифаси деб ҳисобланади. Когнитив вазифалар тайёр намуналар билан ҳал қилинмайди, аммо тахминлар тахмин қилиш ва зарур бўлган янги ечимларни тахмин қилишади. [3; 95]. Когнитив вазифада мавзу ҳал қилувчи нарсага эга бўлган ва такомиллаштиришни талаб қиладиган баъзи билимлардир.

Когнитив вазифа, одатда, баъзи бир ҳал қилувчига берилган билимларни такомиллаштириш вазифасидир.

арбиячилар мактабгача ёшдаги болаларга муайян когнитив вазифани ҳал қилишда ёрдам беришнинг учта усулини таклиф қилишади. Биринчи усул шундаки, тарбиячи олдиндан жавобларни қидириш йўналишини аниқлаб, ушбу турдаги билим вазифасини беради. Шундан сўнг, бола олдинги ҳал қилинмаган муаммони ҳал қилишга таклиф қилинади. Иккинчи усулнинг моҳияти шундан иборатки, тарбиячи когнитив вазифани асосий вазифани ечимига айлантиради. Аммо шуни эътиборга олиш керакки, ҳар бир вазифани шу тарзда ўзгартириш мумкин эмас. Ва ниҳоят, мактабгача ёшдаги болаларга маълум когнитив вазифани ҳал қилишда ёрдам беришнинг учинчи усули, вазифани тақсимлашни ўз ичига олади, бунда уларнинг ҳар бири қидириш характерига эга ва шу билан бирга асосий, мураккаб вазифани ҳал қилиш занжирининг бўғинидир.

Когнитив вазифаларни ҳал қилишнинг учта асосий усули мавжуд:

1. Болаларга маълум когнитив муаммони ҳал қилиш усули тўғрисида маълумот берилади ва уни ҳал қилиш учун алгоритм берилади, кейинчалик у ҳар қандай билим муаммосини ҳал қилишга имкон беради.
2. Болаларга когнитив вазифани кейинчалик уни ўзгарувчан вазиятларда ишлатиш билан ҳал қилиш усули айтилади. Мактабгача ёшдаги болалар алгоритм тузишни тасаввур қилишади, аммо баъзида бу ўз-ўзидан пайдо бўлади.
3. Мактабгача ёшдаги болалар томонидан маълум когнитив муаммони ҳал қилиш йўлини ва ечимини мустақил излаш, шунингдек уни ҳал қилиш алгоритминини аниқлаш.

Когнитив вазифаларни ҳал қилиш тарбиячига мактабгача ёшдаги болаларнинг когнитив ривожланишини ташкил этиш, турли хил таълим соҳасидаги билимларини тизимлаштиришга, когнитив қизиқишни ривожлантиришга ва мустақил равишда хулоса чиқаришга имкон беради.

Мактабгача ёшдаги болалар когнитив топшириқни қабул қилгандан сўнг, унинг таҳлили тарбиячининг раҳбарлиги остида ташкил этилади: маълум ва номаълум нарсалар аниқланади. Когнитив вазифани таҳлил қилишнинг натижаси - бу мактабгача ёшдаги болаларнинг предметнинг хусусиятлари ва фазилатлари, табиий ҳодисаларнинг сабаблари ҳақида тахминлари. Ушбу тахминлар тўғри, хато ёки қарама-қарши бўлиши мумкин.

Тарбиячи болаларнинг барча тахминларини тинглаши, уларнинг номувофиқлигига эътибор бериши керак. Болаларнинг ҳар бир тахминини ҳисобга олиш керак; агар улар ғояларни таклиф қилмаса, тарбиячи уларни таклиф қилиши керак.

Когнитив вазифалар тизими кетма-кетликда таълимий ўйин фаолияти мазмуни ва усуллари нуқтаи назаридан мураккаблашади [5;67].

Бизнинг тушунчамизга кўра, когнитив вазифа - атрофдаги дунё ҳақида маълумот олишга ва когнитив қизиқишларнинг ривожланишини таъминлашга, когнитив фаолиятни шакллантиришга қаратилган мактабгача ёшдаги болаларнинг билим фаоллигини ошириш шакли бўлиб, мактабгача таълим ташкилоти мактабгача ёшдаги болаларни когнитив ривожланиш вазифаларини таълим соҳаларини бирлаштириш орқали амалга ошириш имконини беради.

Хулоса

ўрнида мактабгача ёшдаги болаларнинг когнитив топшириқлар орқали дунёқарашини шакллантириш даражаси муайян тавсиялар асосида ўсиб бориши болаларни мустақил,

ижодий фикрлаш, ўрганилаётган масалалар моҳиятини чуқурроқ англашга ўргатди, уларнинг дунёқарашлари шаклланишига самарали таъсир кўрсатди.

Адабиётлар:

1. "Илк қадам" мактабгача таълим муассасасининг ўқув дастури. – Тошкент, 2018.
2. Аверин В.А., Дандарова Ж.К., Дергач А.А., Зазыкин В.Г. Психология человека от рождения до смерти: Младенчество. Детство. Юность. Взрослость. Старость. – СПб.: Питер, 2001. – 652 с. Айзенк Г. Психология для начинающих. – Питер: 2000. – 123с
3. Андриянова В.И. Развитие самостоятельного мышления-ключевая задача современного образования /Преподавание языка и литературы. – 2007. - №6. – С.3-7.
4. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий. – Москва: Просвещение, 1966. – 446 с.
5. Гильбух Ю.З. Умственно одаренный ребенок. Психология, диагностика, педагогика. – Киев: НИИ психологии, 1992. – 83 с